מנורת המאור — בענין הריב

החלק השני, בענין הריב.

ואם המגלה סוד חבירו הוא כשופך דמים, כמו שאמרתי, ואע"פ שלא כזב, אלא שאומר דברים אמיתיים, כ"ש וכ"ש המכזב ואומר בפיו ובשפתיו מה שלא ראו עיניו. והמכזב שנוי ומתועב לפני הב"ה, שנא' שש הנה שנא ה' ושבע תועבות נפשו, עינים רמות לשון שקר וידים שופכות דם נקי, לב חורש מחשבות און רגלים ממהרות לרוץ לרעה, יפיח כזבים עד שקר ומשלח מדנים בין אחים. ומהשבעה דברים האלו, הם השלשה מהם בענין הכזב, לשון שקר, יפיח כזבים, עד שקר. ורבי סעדיה ז"ל תלה שבע המדות הרעות האלו בכזב, וממנו משתלשלין כולם. כיצד. עינים רמות, עיקר הגאוה הוא הכזב, מפני שאומר שהוא חכם והוא טפש, גבור והוא חלש, נשיא והוא נקלה, ומתגאה לעיני הבריות במדות הללו של כזב, כמו שאמ' אבשלום, ועלי יבוא כל איש אשר [יהיה] לו ריב ומשפט והצדקתיו, והיה גונב דעת הבריות בכזב. לשון שקר, הכזב לעצמו. וידים שופכות דם נקי, מיואב, ששלח לשון שקר על פי דוד, והשיבו את אבנר, והרגו, שנאמר וישלח יואב מלאכים, וישיבו אותו מבור הסירה ודוד לא ידע. יפיח כזבים עד שקר, הם גופי הכזב. ומשלח מדנים בין אחים, שנאמר בלע ה' פלג לשונם כי ראיתי חמס וריב בעיר, וסמיך ליה, און ועמל בקרבה, הוות בקרבה ולא ימיש מרחובה תוך ומרמה.

בוא וראה כמה כזבו ונענשו. גיחזי כזב ונצטרע הוא וזרעו, שנאמר ויאמר אליו אלישע מאין גיחזי ויאמר לו הלך עבדך אנה ואנה, ויאמר אליו לא לבי הלך כאשר הפך איש מעל מרכבתו לקראתך העת לקחת את הכסף ולקחת בגדים וגו', וצרעת נעמן תדבק בך ובזרעך לעולם ויצא מלפניו מצורע כשלג. אמנון כזב ונהרג, שנא' תבא נא תמר אחותי ותלבב לעיני שתי לביבות ואברה מידה, ושכב עמה והרגו אבשלום. וכל המחליף בדבורו כאלו עובד ע"ז, כדגרסינן בפרק חלק, א"ר אלעזר, כל המחליף בדבורו כאלו עובד ע"ז, שנא' אולי ימושני אבי והייתי בעיניו כמתעתע, וכתי' בע"ז הבל המה מעשה תעתועים. ואחת מארבע כתות שאין מקבלות פני שכינה הוא כת שקרים, שנא' דובר שקרים לא יכון לנגד עיני. א"ר אלעזר בר נחמן, הכל ברא הב"ה, חוץ מן השקר, שלא בראו, אלא בני אדם בודין אותו מלבם.

וגרסי' במדרש רוחו של נבות היזרעאלי זכתה למחיצה עליונה, מפני שהרגו אחאב דם נקי, ונטרד, מפני שהרהר לדבר כזבים, שנאמ' מי יפתה את אחאב ויעל ויפול ברמות גלעד ויאמר זה בכה וזה אומר בכה, ויצא הרוח ויעמד לפני ה' ויאמר אני אפתנו ויאמר ה' [אליו] במה, ויאמר אצא והייתי רוח שקר בפי כל נביאיו ויאמר תפתה וגם תוכל צא ועשה כן. מאי הרוח, זה רוחו של נבות, מאי צא, צא ממחיצתי. ואמר החכם אדם המכזב חשוב כמת, לפי שאיש שאין בפיהו אמת, ואין בני אדם חוששין לדבריו, מפני שדרכו לכזב, חייו ומותו שוין. וארז"ל כך עונשו של בדאי, אפי' אומר

דברים של אמת אין שומעין לו. וירמיה הנביא, כשהיה מוכיח את ישראל, לא היה מוכיחן אלא על הכזב, שנא' למדו לשונם דבר שקר העוה נלאו, וכתי' וידרכו את לשונם קשתם שקר ולא לאמונה גברו בארץ. פי' העוה נלאו, אחר שלמדו את לשונם דבר שקר, נעשה להם הכזב כטבע, ולא יכלו לסור ממנו, ונלאו להתעוות מדרך השקר לדרך האמת. אמ' רב הונא, מצינו שלא גלו ישראל מארצם אלא על שעברו על זה הפסוק, מדבר שקר תרחק. ובספר הקינות הוא רמוז בשלש מקומות. באלפא ביתא של איכה יעיב באפו ה', הקדים הפה קודם לעין, כלומר אמרו בפיהם מה שלא ראו בעיניהם, כתי' פצו עליך פיהם, ואח"כ עשה ה' אשר זמם. ובאלפא ביתא של אני הגבר, פצו עלינו פיהם, ואח"כ עיני נגרה. ובאלפא ביתא של איכה יועם זהב, פני ה' חלקם, ואח"כ עודנו תכלינה עינינו.

וגרסי' במ' יבמות בפרק הבא על יבמתו, רב הוה מצערא ליה דביתהו. כדאמ' לה עביד לי טלופחי, עבדא ליה חמצי, חמצי עבדא ליה טלופחי. כי גדל חייא בריה, אפיך לה. אמ' ליה, אעלייא לך אמך. אמ' ליה, אנא הוא דקא אפיכנא לה. אמ' ליה, היינו דאמרי אינשי, דנפיק מינך טעמא מלפך. אמ' ליה, את לא תעביד הכי, כדי שלא תרגיל לשונך לבדאות, שנא' למדו לשונם דבר שקר העוה נלאו, ואמ' שלמה ע"ה עד אמונים לא יכזב ויפיח כזבים עד שקר, פי' הרגיל לדבר שקר וכזב, ואפי' במלי דעלמא, כ"ש כשיעיד על חבירו שיעיד שקר, מפני טבעו והרגל לשונו.